

Лікар С. П., Костенко Н. П.*

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горьхуватський шлях, 15, м. Київ, 03041, Україна

**e-mail: kostenko_np@ukr.net*

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АДАПТАЦІЯ МЕТОДИК ДО РЕКОМЕНДАЦІЙ МІЖНАРОДНОГО СОЮЗУ З ОХОРОНИ НОВИХ СОРТІВ РОСЛИН

Міжнародний Союз з охорони нових сортів рослин (UPOV) – міжурядова організація, яка об'єднує 80 держав. У 1995 р. Україна стала двадцять дев'ятим повноправним її членом, заявивши цим про свої наміри охороняти права селекціонерів на основі принципів та підходів, що отримали міжнародне визнання і підтримку, та приєдналася до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Конвенція), яка визначає основні концепції охорони сортів, що підлягають обов'язковому включенню до національних законодавств держав-членів Союзу.

UPOV сприяє розвитку і міжнародній гармонізації досліджень нових сортів рослин та співробітництву між державами-членами Союзу, а також надає допомогу країнам у підготовці законодавства у галузі охорони сортів рослин.

Членство в UPOV дає можливість обмінюватися досвідом, використовувати систему знань та рекомендацій країн-членів UPOV щодо сучасних методів ідентифікації сортів рослин, методичних підходів у проведенні польових та лабораторних досліджень з визначення відмінності, однорідності та стабільності, захисту прав селекціонерів і ділитися власним досвідом, тобто робити свій внесок у розвиток світової селекційної роботи.

Завдяки членству в UPOV, Україна бере участь у заходах щодо обговорення нових проєктів та подальших стратегічних і тактичних шляхів охорони прав селекціонерів і нових сортів рослин.

UPOV розробив загальні керівні принципи та методичні рекомендації з проведення експертизи на відмінність, однорідність і стабільність сортів рослин, які перед упровадженням у практику проходять тривалий шлях – від погодження на технічних робочих групах до затвердження Радою UPOV. Даних рекомендацій дотримуються всі країни-члени Союзу.

В Україні підготовка проєктів методик відбувається методом адаптування до технічних документів UPOV, з врахуванням біологічних особливостей вирощування сортів певних видів в умовах України і розробкою методик національного походження. Основним міжнародним технічним документом при розробці проєктів будь-яких методик є документ TGP/7 «Розробка методик». Проєкти методик розглядаються, обговорюються та схвалюються Методичною комісією і Вченою радою Українського інституту експертизи сортів рослин (UIESP) та за-

тверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин (Компетентним органом).

Прийняття участі в засіданнях Технічних робочих груп UPOV щодо розгляду та обговорення проєктів нових або оновлених методичних рекомендацій для будь-яких ботанічних таксонів, виділення нових сортів-еталонів мають велике значення для гармонізації методик, за якими проводиться науково-технічна експертиза в Україні.

Науково-методичне забезпечення проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин в Україні здійснюється УІЕСР, який уповноважений Компетентним органом, як експертний заклад, на проведення науково-технічної експертизи та здійснення методичного та методологічного її супроводу.

Наразі експертиза щодо визначення відповідності сортів критеріям відмінності, однорідності та стабільності в Україні налічує 483 методики, які охоплюють понад 600 ботанічних таксонів.

При підготовці проєктів методик здійснюється єдиний підхід щодо використання латинських назв ботанічних таксонів за міжнародними класифікаторами, які зберігаються в базі GENIE Database UPOV.

Завдяки обміну досвідом у рамках членства в UPOV, УІЕСР адаптовано 236 методик, рекомендованих технічними документами (TG).

За останні п'ять років переглянуто та приведено у відповідність до технічних документів UPOV 33 методики.

Методики зазнали змін у частині кількості насіннєвого матеріалу, необхідного для проведення експертизи, а саме для здійснення обліків та спостережень і мінімальної кількості рослин, на яких необхідно проводити вимірювання. З метою оцінки однорідності сортів, переглянуто популяційний стандарт за певного рівня ймовірності, який встановлюються у % та допустима кількість нетипових рослин також змінена для деяких ботанічних таксонів. Для чіткої реєстрації проявлення ознак під час визначення відповідності сортів критеріям відмінності, однорідності та стабільності, методики оновлені та доповнені новими сортами-еталонами, які рекомендовано висівати поряд з досліджуваними сортами. Запропоновано використовувати нові морфологічні ознаки для групування сортів, що не варіюють або дуже слабо варіюють в його межах.

Таблиці ознак, за якими описуються сорти під час проведення досліджень, оновлено та доповнено відповідно до нових редакцій технічних документів. Відповідно до останніх редакцій UPOV оновлено методи досліджень та коди фаз росту і розвитку рослин, у які рекомендовано проводити обстеження. Методики доповнені світлинами та малюнками до деяких ознак, що дає можливість точніше визначити ступінь та код проявлення ознаки.

Дотримання Конвенції, вимог та рекомендацій UPOV, які сприяють заохоченню розвитку ефективної системи охорони сортів рослин і ма-

ють на меті забезпечення відповідності досліджуваних сортів критеріям відмінності, однорідності та стабільності, дає можливість установами єдиний гармонізований підхід до проведення досліджень у будь-якій країні-члені UPOV та отримувати об'єктивні, достовірні й своєчасні результати, а також забезпечити захист прав селекціонерів на міжнародному рівні.

Здійснення кваліфікаційної експертизи на відмінність, однорідність та стабільність за методиками, адаптованими до TG UPOV, сприяє захисту інтересів заявників і дає змогу реєструвати сорт, який вже має правову охорону в іншій державі-члені UPOV, у будь-якій країні відповідно до отриманого опису сорту.

Нові сорти рослин, створені селекціонерами з покращеними характеристиками, та які пройшли комплекс польових та лабораторних досліджень з визначення відмінності, однорідності та стабільності, формують потужний сортовий фонд, що охоплює широкий спектр використання й сприяє розвитку аграрної, продовольчої, економічної та інших галузей, зміцнюючи потенціал держави.

Михайлик С. М.^{*}, Сонець Т. Д., Смутьська І. В., Таганцова М. М.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, Україна

^{}e-mail: svetlana.nik2519@gmail.com*

ПОПОВНЕННЯ СОРТИМЕНТУ КАРТОПЛІ (*SOLANUM TUBEROSUM* L.) ДЛЯ ЗОН ПОЛІССЯ І ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Картопля є одним з основних продуктів харчування в Україні та світі і найпродуктивнішою сільськогосподарською культурою помірної зони. Крім того, вона має універсальне господарське призначення – продукти переробки картоплі широко використовують у кондитерській, хімічній, парфумерній, текстильній, шкіряній, лакофарбовій та інших галузях промисловості.

Завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, в Україні традиційними для вирощування картоплі є зони Полісся та Лісостепу. Площа вирощування картоплі в Україні традиційно становить близько 1,4 млн га. Щороку в нашій державі збирають у середньому 20 млн т картоплі за середньої врожайності бульб 10–14 т/га. Особливістю українського картоплярства є велика частка виробництва на присадибних і дачних ділянках для власного споживання (98%) та низькою (2%) на фермерських і промислових підприємствах, що ускладнює оцінку урожаю та посівних площ. Успішне вирощування картоплі залежить від багатьох чинників: правильного вибору сорту,